

Článek / Article

Církevní azyl jako výraz křesťanské odpovědnosti? – Sociálněetická reflexe¹

Petr Štica

1. Úvod: Církevní azyl v Německu – aktuální situace

Na konci srpna 2016 vzbudila u münsterské veřejnosti pozornost následující událost: V úterý 23. srpna vnikla do kapucínského kláštera v Münsteru policie a za dohledu zástupců veřejné správy, soudce a lékaře zadržela 31letého Issu A. z Ghany, jenž se v klášteře ukrýval od května téhož roku. Zadržela ho s cílem dopravit ho do detenčního zařízení a posléze provést Spolkovým úřadem pro migraci a uprchlíky nařízené přemístění do Maďarska, které bylo podle dublinského systému za vyřízení Issovy žádosti o azyl zodpovědné. Münsterští kapucíni se vzhledem k přísnému postoji maďarské vlády k přijímání uprchlíků a ke zdravotním problémům Issy rozhodli tomuto muži poskytnout přístřeší do té doby, než bude jeho žádost v Německu nově přezkoumána. Do toho však vstoupil nečekaný zásah policie a Issovo zadržení. Situace se sice během krátké doby vyjasnila – správní soud v Münsteru ještě téhož dne Issovo zadržení zrušil a Issa se mohl druhého dne vrátit do kapucínského kláštera. Pozornost nicméně vzbudilo nejen to, že zásah byl poměrně razantní (Issa byl z kláštera odveden v poutech), nýbrž také skutečnost, že úřady zasáhly do uděleného církevního azylu, který státní úřady obyčejně respektují.²

Co se církevním azylem dnes rozumí? Církevní azyl představuje církevní (ve smyslu instituce – je uskutečňován v rámci farností, klášterů, církevních obcí a sborů) a křesťanskou iniciativu (tedy iniciativu nesenou křesťany), v níž „se lidé na základě svého křesťanského přesvědčení zasazují za ochranu uprchlíků, kteří nemají jistý právní status a hrozí jim vyhoštění“.³ Uprchlíci jsou přijati danou farností, církevní obcí, sborem či řeholním společenstvím a je jim poskytnuta dočasná ochrana. Jejím cílem spočívá v zabránění bezprostředně hrozícímu vyhoštění, které by bylo životu nebezpečné či spjaté s porušováním základních lidských práv, a umožnit přezkoumání azylového řízení. Církevní azyl zahrnuje také případy tvrdosti (tzv. *Härtefälle*) u cizinců, již jsou podle plat-

1 Článek je přepracovanou a mírně zkrácenou podobou příspěvku, který byl publikován v německém jazyce pod názvem: Kirchenasyl als kirchliche Verantwortung in einer mobilen Welt?: sozioethische Sondierungen, in: *Společná odpovědnost i duszpasterstwo w mobilnym świecie – Gesellschaftliche Verantwortung und Pastoral in einer mobilen Welt*, ed. Marcin WORBS – Reinhold ZWICK (Colloquia theologica 21), Opole: Opole University, 2016, s. 93–107.

2 Případ byl podrobně popsán v regionálním tisku. První článek byl ve *Westfälische Nachrichten* zveřejněn bezprostředně po události. Srov. Klaus BAUMEISTER, Abgeführt aus dem Kloster, *Westfälische Nachrichten* 24. 8. 2016, s. 1 (RMS 01). Deník se vývoji případu věnoval kontinuálně několik dní.

3 Walter LESCH, Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats. Am Beispiel katholischer Positionen zum „Kirchen-Asyl“, in: *Gott mehr gehorchen als den Menschen: christliche Wurzeln, Zeitgeschichte und Gegenwart des Widerstands*, ed. Martin LEINER – Hidigund NEUBERT – Ulrich SCHACHT – Thomas A. SEIDEL, Göttingen: V&R unipress, 2005, s. 317–330, citace na s. 319.

ného práva povinni vycestovat, ale vyhoštění lze v daném případě pokládat za lidsky či morálně neúnosné.

Současná podoba církevního azylu má analogické rysy s institucemi na ochranu uprchlíků, jaké známe z historie. Již ve starověku hledali uprchlíci ohrožení na životě útočiště na svatém místě a žádali náboženské představitele o ochranu. Takovou tradici nacházíme ve formě *hikesie* a *asylie* v antickém Řecku⁴ nebo ve Starém zákoně v lokálních sakrálních místech poskytujících ochranu a v instituci tzv. útočistných měst (srov. např. Nu 35; Joz 20).⁵ Tuto tradici nejpozději po konstantinovském obratu ve 4. století převzala rovněž křesťanská církev. Významnou roli hrála přinejmenším do 15. století.⁶ K renesanci církevního azylu došlo ve druhé polovině 20. století – s církevním azylem se proto setkáváme také dnes v katolických farnostech a protestanských obcích stejně jako v obcích židovských ve Spojených státech amerických a v řadě evropských zemí (např. ve Švýcarsku, Norsku, Francii či Německu). Právě tento „novodobý“ církevní azyl stojí v centru naší pozornosti.

V roce 2015 se církevní azyl dostal v Německu do popředí veřejné debaty. Rozhodujícím katalyzátorem této diskuze byla silná, a co se týče výběru slov, přinejmenším velmi nešťastná kritika církevního azylu, kterou opakovaně vyjádřil současný spolkový ministr vnitra Thomas de Maizière. Ten se vyslovil nejprve v lednu uplynulého roku před katolickými biskupy proti církevnímu azylu a tuto instituci principiálně odmítl. Ještě kritičtěji se k tématu vyjádřil na začátku února v rozhovoru pro německý rozhlas. V tomto rozhovoru vyzval církve k tomu, aby se bezpodmínečně orientovaly na platné právo a instituci církevního azylu užívaly velmi obezřetně. S ohledem na – řečeno jeho slovy – „stovky případů“ hovořil dokonce o zneužívání církevního azylu. Církevní azyl přitom přirovnal k islámskému právu šaría a mimo jiné prohlásil, že je nepřijatelné, aby „jedna instituce řekla: Já se rozhodnu, že se postavím nad právo. Šaría je druh zákona pro muslimy, nestojí ale v žádném případě nad německými zákony. To je, myslím, jednoznačné. A přesto platí, že – jak jsem řekl – v několika málo případech, kde jde o slitování – abych toto slovo uvedl ještě jednou –, musí ministr vnitra Spolkové republiky Německo nebo jedné spolkové země jaksi ukázat pochopení. Ale skutečné formální právní postupy a stovky případů, to zachází příliš daleko.“⁷ Tím Thomas de Maizière nejen rozvířil veřejnou debatu o církevním azylu, nýbrž rovněž narazil na důraznou kritiku ze všech politických stran a od církevních představitelů. Na konci února vzal sice srovnání církevního azylu se šáriou zpět, kritiku církevního azylu, k jehož zneužívání podle něj dochází, však ještě v květnu 2015 zopakoval.⁸ Teprve o měsíc později svou kritiku částečně zmírnil,⁹ nadále ale s naléhavostí poukazoval na to, že církevní azyl nemůže být používán jako „politický nástroj“.¹⁰

V únoru 2015 se k ministrově kritice připojil Manfred Schmidt, ředitel Spolkového úřadu pro migraci a uprchlíky (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge – BAMF*). Ten mimo jiné prohlásil, že „církve stále častěji využívají církevní azyl jako systémovou kritiku evropského dublinského

4 Stručný přehled lze nalézt např. v: Markus BABO, *Kirchenasyl – Kirchenhikesie: zur Relevanz eines historischen Modells im Hinblick auf das Asylrecht der Bundesrepublik Deutschland* (Studien der Moralthologie 20), Münster: Lit, 2003, s. 32–41. Podrobné zpracování předkládá Jochen DERLIEN, *Asyl: die religiöse und rechtliche Begründung der Flucht zu sakralen Orten in der griechisch-römischen Antike*, Marburg: Tectum, 2003.

5 K tématu srov. rovněž Christian TRAULSEN, *Das Sakrale in der Alten Welt: zur Schutzfunktion des Heiligen von König Salomo bis zum Codex Theodosianus* (Jus ecclesiasticum 72), Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.

6 Srov. René DAUSNER, *Asylstädte: Flucht und Migration als theologische Herausforderung*, *Stimmen der Zeit* 9/2016, s. 579–588, zvl. na s. 581.

7 © „Missbrauch des Kirchenasyls“. Thomas de Maizière im Gespräch mit Gudula Geuther (on-line), dostupné na: http://www.deutschlandfunk.de/bundesinnenminister-de-maiziere-missbrauch-des-kirchenasyls.868.de.html?dram:article_id=311001, citováno dne 7. 9. 2016.

8 Srov. „Als politisches Instrument taugt das Kirchenasyl nicht“. Thomas de Maizière im Gespräch mit Volker Resing, *Herder Korrespondenz* 5/2015, s. 234–238, zvl. na s. 235.

9 Srov. Matthias DROBINSKI, Ein Zeichen, *Süddeutsche Zeitung* 6./7. 6. 2015, s. 4.

10 Srov. Matthias DROBINSKI – Josef KELNBERGER, Die zwei Seelen des Innenministers, *Süddeutsche Zeitung* 6./7. 6. 2015, s. 8.

systému“.¹¹ Kromě toho Spolkový úřad pro migraci a uprchlíky podnítil debatu, zda by neměl být církevní azyl přehodnocen.¹² Úřad dále podporoval návrh prodloužení termínu pro uskutečnění vyhoštění neúspěšných žadatelů o azyl a zahájení nového azylového řízení ze šesti na osmáct měsíců. Tato skutečnost měla působit na církve jako určitý odstrašující prvek, poněvadž farnosti a křesťanské obce by musely po celou tuto dobu uprchlíkům zajišťovat ubytování a všechny další věci denní potřeby. Jednalo se *de facto* o snahu oslabit instituci církevního azylu.¹³ V návaznosti na tuto kritiku ze strany některých politických aktérů a na zvýšenou veřejnou diskuzi o církevním azylu vydala Německá biskupská konference na konci června 2015 příručku, v níž byla představena základní kritéria pro církevní azyl a pokyny pro praxi.¹⁴

Množství udělených církevních azylů v Německu není v současné době vysoké: Na konci srpna 2015 byl jejich počet 293, přičemž zahrnoval přibližně 500 osob.¹⁵ Aktuální data sdružení *Asyl in der Kirche* (Asyl in der Kirche) uvádějí k 27. červenci 2016 celkem 303 církevních azylů s 473 osobami včetně 110 dětí.¹⁶ Není přitom bez zajímavosti, že velká většina udělených církevních azylů se v minulosti ukázala jako opodstatněná a v posledku vedla k přezkoumání azylového řízení, k udělení azylu nebo k tzv. strpění.

V následujících kapitolách nejprve stručně představím, co církevní azyl je a jakou roli hrál a hraje v církevní tradici. Následně se budu tématem zabývat ze sociálně-etické perspektivy a představím etická kritéria týkající se církevního azylu.¹⁷

2. Vývoj a chápání církevního azylu – stručný přehled

Azyl na posvátném místě má dlouhou tradici, která – jak již bylo naznačeno v úvodu – sahá až do Starého zákona. Ve starověkém Izraeli se tato ochrana týkala zejména osob prchajících před krevní mstou.¹⁸ Po konstantinovském obratu se právo azylu dostalo do církevní praxe a postupně

11 © Kritik an Kirchenasyl (on-line), dostupné na: <http://www.tagesschau.de/inland/kritik-an-kirchenasyl-101.html>, citováno dne 1. 6. 2015.

12 Srov. Karlies ABMEIER, Kirchenasyl: Rechtsbruch oder Akt der Barmherzigkeit, *Monitor Religion und Politik*, 23. Februar 2015, Berlin, s. 5.

13 Heribert Prantl to výstižně shrnul: „Tím by byl církevní azyl *de facto* mrtvý. Ani farnosti a církevní obce, ani uprchlíci nemohou vydržet tak dlouho v úzkém prostoru.“ – Heribert PRANTL, Kirchenasyl vor dem Aus, *Süddeutsche Zeitung* 31. 1. / 1. 2. 2015, s. 8.

14 Srov. *Handreichung zu aktuellen Fragen des Kirchenasyls*, ed. SEKRETARIAT DER DEUTSCHEN BISCHOFSSKONFERENZ (Die deutschen Bischöfe – Migrationskommission 42), Bonn: DBK, 2015.

15 Srov. Kirchenasyl als letztes Mittel, *Süddeutsche Zeitung* 1. 9. 2015, s. 7. Data vycházejí z údajů dostupných na © Asyl in der Kirche (on-line), dostupné na: <http://www.kirchenasyl.de/>, citováno dne 1. 9. 2015.

16 Srov. © Aktuelle Zahlen: Kirchenasyle bundesweit (on-line), dostupné na: <http://www.kirchenasyl.de/aktuelles/>, citováno dne 7. 9. 2016. Na uvedené internetové stránce mohou zájemci najít přehledné a podrobné informace o církevním azylu.

17 V článku se nebudu zabývat reflexí praktických zkušeností farností, církevních obcí a řeholních společenství či sdružení zaměřujících se na církevní azyl ani nebudu analyzovat téma z pohledu práva. K tématu z pohledu práva srov. např. Jochen GREFFEN, *Kirchenasyl im Rechtsstaat – christliche Beistandspflicht und staatliche Flüchtlingspolitik: kirchenrechtliche und verfassungsrechtliche Untersuchung zum sogenannten Kirchenasyl in der Bundesrepublik Deutschland* (Schriften zum Öffentlichen Recht 848), Berlin: Duncker & Humblot, 2001; Kai BAMMANN, *Bergenden Schutz geben: Kirchenasyl zwischen christlichem Anspruch und strafrechtlicher Wirklichkeit* (Juristische Schriftenreihe 110), Münster: Lit, 1998.

18 K azylu ve starověkém Izraeli srov. z novější literatury např. Martin STASZAK, *Die Asylstädte im Alten Testament: Realität und Fiktivität eines Rechtsinstituts* (Ägypten und Altes Testament 65), Wiesbaden: Harrassowitz in Komm., 2006; Christine DIETRICH, *Asyl: vergleichende Untersuchung zu einer Rechtsinstitution im Alten Israel und seiner Umwelt* (Beiträge zur Wissenschaft vom Alten und Neuen Testament 10/2), Stuttgart: Kohlhammer, 2008. Stručný přehled podává Winfried BADER, „Birg den Versprengten, den Flüchtling verrate nicht“ (Jes 16,3) – Asyl im Alten Testament, in: *Kirchenasyl: Probleme – Konzepte – Erfahrungen* (Talheimer Sammlung kritisches Wissen 19), ed. Hans-Jürgen GUTH – Monika RAPPENECKER, Moessingen-Talheim: Talheimer, 1996, s. 17–46.

rovněž do církevního práva.¹⁹ Zde bylo chápáno jako povinnost biskupa vůči osobě, jež vyhledává ochranu, přičemž nebylo podstatné, zda je daná osoba vinna či nikoli.²⁰

Církevní azyl byl ještě součástí Kodexu kanonického práva z roku 1917. Kánon 1179 CIC/1917 říká:

„Církev požívá práva na azyl. To znamená, že pachatel, který v ní hledá ochranu, nesmí být bez souhlasu ordináře nebo alespoň správce kostela odveden. Výjimka je přípustná pouze v naléhavém případě nouze.“²¹

V aktuálně platném Kodexu kanonického práva (CIC/1983) se však církevní azyl již nevyskytuje. Můžeme se ptát po důvodech, proč církevní azyl v CIC/1983 nenacházíme, třebaže v prvním konceptu tohoto kodexu (schéma/1977)²² je ještě zachován.²³ V pozadí stojí změna postoje církve vůči právnímu státu, konkrétně „náhled, že v poměrech právního státu nemá smysl privilegiovat sakrální sféru ve smyslu místa útočiště, poněvadž právní konflikty se tak jako tak řeší v rámci příslušných grémií a při pronásledování pachatelů trestných činů je třeba respektovat monopol státu na legitimní násilí“.²⁴ Dalším důvodem, který během práce na CIC/1983 vedl komisi pro revizi církevního práva roku 1980 k vypuštění kánonu o církevním azylu, bylo „faktické neuznání církevního azylu ve státních zákonech a nenutnost takového kánonu“.²⁵

K oživení církevního azylu došlo v 80. letech minulého století. Toto oživení je spojováno s tzv. *Sanctuary-Movement*, s hnutím, které vzniklo na jihu Spojených států amerických na počátku 80. let.²⁶ Následkem vnitrostátních konfliktů a složité politické situace ve státech Střední Ameriky se v tuto dobu dalo mnoho občanů do pohybu, opustilo své domovy a hledalo útočiště ve Spojených státech. Spojené státy sice ve stejnou dobu vydaly *Refugee Act* obsahující vstřícnou azylovou politiku, ve skutečnosti však byla velká část žádostí uprchlíků ze Střední Ameriky odmítnuta. Vznik *Sanctuary-Movement* zásadně ovlivnila tragická událost z roku 1980: V arizonské poušti zemřela skupina osob, které byly na útěku ze Salvadoru zmítaném občanskou válkou. Péči o uprchlíky, kteří přežili, převzaly křesťanské obce. V návaznosti na tuto událost se vyvinula nová forma církevního angažmá zaměřeného na uprchlíky, která zahrnovala poskytnutí útočiště uprchlíkům přímo uvnitř křesťanských společenství. Další milník v rámci rozvoje tohoto hnutí představoval rok 1982, kdy „jedna presbyteriánská církev v Tucsonu v Arizoně prohlásila veřejně svůj kostel za *sanctuary*“.²⁷ Hnutí se rychle rozšířilo a již v polovině osmdesátých let čítali zástupci jednotlivých

19 Vývoji práva na azyl v církevním právu se v tomto článku nemohu podrobněji věnovat. Stručný, velmi informativní přehled lze nalézt v: Ilona RIEDEL-SPANGENBERGER, Der Rechtsschutz des Asyls im Kirchenrecht: zur Motivation und Rezeption des kirchlichen Asylrechts, *Trierer theologische Zeitschrift* 2/1991, s. 126–142.

20 Srov. Marianne HEIMBACH-STEINS, „Kirchenasyl“ und das „Menschenrecht auf Recht“, in: *Menschenrechte in Gesellschaft und Kirche: Lernprozesse – Konfliktfelder – Zukunftschancen*, Marianne HEIMBACH-STEINS, Mainz: Grünewald, 2001, s. 54–72, 57–58.

21 Citováno podle Ilona RIEDEL-SPANGENBERGER, Der Rechtsschutz des Asyls im Kirchenrecht, s. 137.

22 Srov. *Schema Canonum libri IV. De ecclesiae munere sanctificandi*. Pars II. De locis et temporibus sacris deque cultu divino, can. 14.

23 Srov. Peter LANDAU, Traditionen des Kirchenasyls, in: *Asyl am Heiligen Ort: Sanctuary und Kirchenasyl – vom Rechtsanspruch zur ethischen Verpflichtung*, ed. Klaus BARWIG – Dieter R. BAUER, Ostfildern: Schwabenverl., 1993, s. 47–61, zvl. na s. 47; Hans-Jürgen GUTH, *Kirchenasyl und kirchliches Recht*, in: *Kirchenasyl: Probleme – Konzepte – Erfahrungen* (Talheimer Sammlung kritisches Wissen 19), ed. Hans-Jürgen GUTH – Monika RAPPENECKER, Moessingen-Talheim: Talheimer, 1996, s. 47–57, zvl. na s. 50.

24 Walter LESCH, Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats, s. 321. Podobně argumentuje Heinz-Günther STOBBE, *Kirchenasyl: Das Heilige, der Raum und das Recht*, *Una Sancta* 2006, s. 23–28, zvl. na s. 23.

25 Ilona RIEDEL-SPANGENBERGER, Der Rechtsschutz des Asyls im Kirchenrecht, s. 139. Autorka cituje *Communicationes* 1980, s. 337.

26 K následujícímu srov. Matthias MORGENSTERN, *Kirchenasyl in der Bundesrepublik Deutschland: historische Entwicklung – aktuelle Situation – internationaler Vergleich*, Wiesbaden: Westdeutscher Verlag, 2003, s. 87–91. K podrobnějším informacím k *Sanctuary-Movement* srov. Gabriela STUKENBORG, *Kirchenasyl in den Vereinigten Staaten von Amerika: die Sanctuary-Bewegung in tatsächlicher und normativer Hinsicht* (Staatskirchenrechtliche Abhandlungen 31), Berlin: Duncker & Humblot, 1998.

27 Matthias MORGENSTERN, *Kirchenasyl in der Bundesrepublik Deutschland*, s. 88–89.

skupin angažovaných v *Sanctuary-Movement*, kteří se sešli na koordinovaném celostátním setkání, okolo 1 300.²⁸ Hnutí přitom nezahrnovala pouze křesťanské církve a záhy se na něm podílely rovněž obce židovské.

K dalšímu rozšíření hnutí přispěl soudní proces vedený proti jedenácti americkým občanům angažovaným v církevním azylu, který téma církevního azylu a naléhavost uprchlické otázky vnesl do široké veřejnosti ve Spojených státech. Soudní proces měl navíc – pro americkou vládu neslavnou – juristickou dohru. Ukázalo se, že vláda církve a církevní obce odposlouchávala. Americko-luteránská církev a presbyteriánská církev následně podaly proti vládě civilní žalobu, jež byla úspěšná – soud prohlásil postup vlády za protiústavní. Již ve druhé polovině 80. let zacházely soudy se žalobami proti osobám, které se angažovaly v církevním azylu, mnohem mírněji. K dalšímu rozšíření *Sanctuary-Movement* přispěl patrně rovněž papež Jan Pavel II., jenž se během návštěvy Arizony na konci 80. let výslovně pozitivně vyjádřil k angažmá křesťanů a křesťanek, církví, farností a křesťanských sborů a obcí v pomoci lidem na útěku.²⁹

Podobná hnutí vznikala následně v řadě zemí západní a severní Evropy. Církevní azyl se však neetabloval – což s ohledem na tehdejší politickou situaci není nikterak překvapivé – v zemích střední a východní Evropy.³⁰

Od této doby je církevní azyl ve zvýšené míře předmětem teologického bádání a obsahem teologických publikací.³¹ V této souvislosti je zajímavé povšimnout si vztahu historického azylu a „novodobého“ církevního azylu, který nedávna teologická pojednání analyzují. Markus Babo zdůrazňuje, že „mezi historickým církevním azylem a dnešním poskytováním ochrany uprchlíkům ze strany církve neexistuje přímá linie“.³² Historický církevní azyl odráží nárok církve na nedotknutelnost ze strany státní moci. Tato skutečnost v novodobém hnutí církevního azylu není přítomná. Nejde zde o vymezení vůči státu – stát a jeho pravomoci v oblasti posuzování oprávněnosti žádostí o azyl a udílení ochrany jsou plně respektovány. Církve se v souladu se svým posláním zastávají se chudých a lidí bez práv a dopomáhat jim ke spravedlnosti zasazují za změnu rozhodnutí státních úřadů v případech, kdy je předchozí úřední rozhodnutí považováno za nepřiměřeně tvrdé či odporující lidským právům. Církve tedy podněcují obnovení administrativního řízení a zároveň po přechodnou dobu poskytují dané osobě přístřeší a útočiště.³³ V historickém azylu hraje dále důležitou úlohu sakrálnost církevního prostoru, v jehož rámci je uprchlík nedotknutelný. V současném církevním azylu je sice tento institut ze strany státu v praxi (povětšinou) respektován, to ale neznamená, že je uprchlík, jemuž je církevní azyl udělen, z právního hlediska nedotknutelný.³⁴

28 Srov. tamtéž, s. 89.

29 Srov. tamtéž, s. 90.

30 Matthias Morgenstern shrnuje situaci v postkomunistických zemích, co se týče církevního azylu, následujícími slovy: „Dotazy na církve, charitativní zařízení, lidskoprávní organizace a instituce zaměřující se na pomoc uprchlíkům v těchto zemích ukázaly, že ve střední a východní Evropě doposud nedošlo ke znovuoživení sakrální ochrany. V Česku, na Slovensku, v Rumunsku ani v Bulharsku zatím nedošlo k poskytnutí církevního azylu. Ani v Maďarsku nejsou doposud zaznamenány případy církevní ochrany. Velké církevně-charitativní organizace jsou ale o situaci v Německu dobře informovány. To platí rovněž pro Polsko. Ani v této zemi, v níž měla katolická církev v době komunismu relativně silnou pozici a zvláště kostel sv. Brigity ve Gdaňsku představoval v určitém smyslu místo ochrany pro hnutí Solidarnosc, nebyla církevní ochrana dále praktikována. Rovněž na Ukrajině, v Rusku a Arménii nejsou případy církevního azylu do dnešního dne známy.“ – Tamtéž, s. 106–107.

31 Z řady teologických publikací publikovaných v němčině, z nichž některé jsou uváděny v tomto článku, je třeba zdůraznit zejména disertaci Markuse Babo. Srov. Markus BABO, *Kirchenasyl – Kirchenhikesie: zur Relevanz eines historischen Modells im Hinblick auf das Asylrecht der Bundesrepublik Deutschland* (Studien der Moraltheologie 20), Münster: Lit, 2003.

32 Tamtéž, s. 14–15.

33 Srov. Markus BABO, *Historia magistra vitae: Kirchenhikesie als hilfreiches Modell zur Lösung eines aktuellen ethischen Konflikts im modernen Rechtsstaat*, *Theologie der Gegenwart* 4/2004, s. 242–254, zvl. na s. 249.

34 Srov. Markus BABO, *Kirchenasyl – Kirchenhikesie*, s. 14–15.

Je nicméně zřejmé, že „novodobý“ církevní azyl – stejně jako historický azyl – je výrazem advokátní funkce církví vůči chudým a vyjádřením křesťanské povinnosti zasazovat se za práva osob, které se jen stěží samy mohou domoci svých práv a potřebují ochranu.³⁵ Ve středu jednání stojí služba člověku a ochrana jeho lidských práv. Tento postoj s sebou přináší požadavek, aby se křesťané v jednotlivých případech, kdy azylové řízení či vyhoštění vykazují zřejmé nedostatky v oblasti lidských práv, zasadili za nové řízení ve věci udělení azylu a ochrany uprchlíka. Církevní azyl lze proto v tomto smyslu označit za jistou „nouzovou pomoc k prosazení lidského práva“³⁶ a v uvedeném smyslu snad dokonce za jistou formu „služby právnímu státu“, k jehož základním úkolům náleží ochrana lidských práv.³⁷

3. Sociálně-etická kritéria týkající se církevního azylu

Církevní azyl se nachází v určitém poli napětí – v napětí mezi mravním nárokem pomoci osobám v lidskoprávní nouzi a svobodou svědomí vůči státní autoritě na jedné straně a loajalitou vůči právnímu státu na straně druhé.³⁸ Církevní učení zmiňuje svobodu svědomí vůči státní autoritě na vícero místech, např. v *Katechismu katolické církve* z roku 1993:

„Občan je ve svém svědomí vázán nejednat podle nařízení občanských orgánů, jsou-li tyto příkazy proti požadavkům mravního řádu, proti základním lidským právům nebo proti učení evangelia. Odepření poslušnosti občanským orgánům, když jejich požadavky odporují požadavkům správného svědomí, má své ospravedlnění v rozlišování mezi službou Bohu a službou politickému společenství.“ (KKC 2242)

Toto učení rozvíjí známý výrok ze Skutků apoštolů, že „je třeba poslouchat více Boha než lidi“ (Sk 5,29).³⁹ Církevní azyl představuje výraz uvedené svobody svědomí a je spojován s právem na občanskou neposlušnost, které má v politické etice a teologii dlouhou tradici. V následujících odstavcích nastíním etická kritéria církevního azylu coby aktu občanské neposlušnosti.⁴⁰ Jedná se o následující kritéria:

(1) Za občanskou neposlušností stojí smysl pro spravedlnost ve smyslu *ius contra legem*. V církevním azylu nejde „o vzpouru bez příčiny“, nýbrž o občanskou statečnost, která stojí na citlivosti

35 Srov. Georg MAY, Art. „Asyl, Asylrecht: V. Kirchenrechtlich“, in: *Lexikon für Theologie und Kirche. Band 1: A bis Barcelona*. 3., völlig neu bearbeitete Auflage (Sonderausgabe), ed. Walter KASPER, Freiburg i. Br.: Herder, s. 1119.

36 Andreas LOB-HÜDEPOHL, Wer steht in der Pflicht?: theologisch-ethische Überlegungen zu Verantwortlichkeiten beim „Kirchenasyl“, in: *Kirchenasyl: ein Handbuch*, ed. Wolf-Dieter JUST – Beate STRÄTER, Karlsruhe: von Loeper, s. 50–69, citace na s. 55.

37 Srov. Markus DRÖGE, Dienst am Rechtsstaat: ein evangelischer Kommentar zum Kirchenasyl, *Communio (D)* 4/2015, s. 403–405.

38 Srov. Marianne HEIMBACH-STEINS, „Kirchenasyl“ und das „Menschenrecht auf Recht“, s. 65; Markus BABO, Historia magistra vitae, s. 245; Thomas SCHLAG, Gewissen und Recht: ethisch-theologische Aspekte zur Debatte über das Kirchenasyl, *Zeitschrift für evangelische Ethik* 1/1996, s. 38–56.

39 K napětí mezi loajalitou vůči státu a poslušností Bohu v souvislosti s církevním azylem srov. Andreas LOB-HÜDEPOHL, Wer steht in der Pflicht?, s. 58–61.

40 Srov. Walter LESCH, Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats, s. 323–325; Hans-Richard REUTER, Kirchenasyl und staatliches Asylrecht: zur Renaissance eines kirchlichen Rechtsinstituts, in: *Rechtsethik in theologischer Perspektive: Studien zur Grundlegung und Konkretion* (Öffentliche Theologie 8), Hans-Richard REUTER, Gütersloh: Kaiser, 1996, s. 184–209, zvl. na s. 207–209. Podrobněji se tématem zabývá: Kurt REMELE, *Ziviler Ungehorsam: eine Untersuchung aus der Sicht christlicher Sozialethik* (Schriften des Instituts für Christliche Sozialwissenschaften 24), Münster: Lit, 1992, s. 92–119. K tomuto tématu dále srov. Volker EID, Ziviler Ungehorsam gegen restriktive Asylpolitik?: ethische Begründung des Kirchenasyls, in: *Asyl am Heiligen Ort: Sanctuary und Kirchenasyl – vom Rechtsanspruch zur ethischen Verpflichtung*, ed. Klaus BARWIG – Dieter R. BAUER, Ostfildern: Schwabenverl., 1993, s. 63–76; Dietmar MIETH, Ethische Begründung von Kirchenasyl, in: *Kirchenasyl: Probleme – Konzepte – Erfahrungen* (Talheimer Sammlung kritisches Wissen 19), ed. Hans-Jürgen GUTH – Monika RAPPENECKER, Moessingen-Talheim: Talheimer, 1996, s. 97–112.

pro spravedlnost a vnímání aktuální nespravedlnosti. Jde o „závazek k neposlušnosti, pokud je v sázce chápání spravedlnosti, jak je artikulováno v ústavě“.⁴¹

- (2) Ke znakům občanské neposlušnosti patří důsledné zdržování se jakékoli formy násilí.⁴²
- (3) Občanská neposlušnost předpokládá, že je její konkrétní uskutečnění známé a vystavené veřejné diskuzi.⁴³ K etickým předpokladům proto patří veřejný charakter a otevřenost k dialogu.⁴⁴
- (4) Poněvadž jde o jednání proti platnému právu, musí „být dotyčné církevní společenství principiálně připraveno nést právní důsledky svého jednání“⁴⁵ a být připraveno přijmout eventuální sankce a tresty.⁴⁶
- (5) Jednání musí být chápáno jako *ultima ratio*, jako poslední možnost v momentě, kdy „jsou všechny legální možnosti vyjednávání vyčerpány“.⁴⁷ Příručka Německé biskupské konference toto kritérium konkretizuje a zdůrazňuje, že „nejprve by měly být vyčerpány všechny další možnosti jako například stížnost proti úřednímu rozhodnutí, žaloba a/nebo zrychlené soudní řízení či svolání komise pro případy tvrdosti (*Härtefallkommission*)“.⁴⁸
- (6) Materiální kritérium představuje podmínka, že se osoba, jíž je církevní azyl udělen, nachází v životní situaci, která ohrožuje její život nebo v níž hrozí porušení jejích základních lidských práv, a/nebo je vystavena přehnané tvrdosti.⁴⁹
- (7) Obnovené azylové řízení se jeví jako realistické a lze přepokládat, že bude úspěšné.⁵⁰

K církevnímu azylu náleží na jedné straně nasazení za ochranu lidských práv uprchlíků v konkrétních, jednotlivých případech a na druhé straně senzibilizace veřejného mínění pro toto téma.

4. Závěrečné úvahy

Církevní azyl lze ze sociálně-etické perspektivy bezpochyby interpretovat jako výraz křesťanské odpovědnosti v dnešním „mobilním“ světě. Křesťané v praxi církevního azylu navazují na dlouhou tradici ochrany a pomoci osobám, jež se ocitly v situaci lidskoprávní nouze. Poněvadž se církevní azyl soustřeďuje na jednotlivé případy žadatelů o azyl, jejichž posouzení ze strany státních úřadů vykazuje z lidskoprávního pohledu nedostatky, lze jej chápat jako šanci pro stát „odstraňovat deficity v azylovém právu a při uplatňování práva v rámci přistěhovaleckého zákona“.⁵¹ Církevní azyl však není „politickým nástrojem“. Jeho cíl spočívá v konkrétní pomoci v případě, kdy je provedení právních předpisů nebo administrativních rozhodnutí ve zjevném protikladu

41 Walter LESCH, *Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats*, s. 324.

42 Srov. Marianne HEIMBACH-STEINS, „Kirchenasyl“ und das „Menschenrecht auf Recht“, s. 66; Kurt REMELE, *Ziviler Ungehorsam*, s. 104–107.

43 Srov. Walter LESCH, *Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats*, s. 324.

44 Srov. Pierre BÜHLER, *Die ethischen Kriterien des Widerstandes*, in: *Kirche und Asyl: legitimer Widerstand im Rechtsstaat?*, ed. Muriel BECK KADIMA – Jean-Claude HUOT, Zürich: NZN, 1996, s. 35–49, zvl. na s. 43–44.

45 Hans-Richard REUTER, *Kirchenasyl und staatliches Asylrecht*, s. 209.

46 Srov. Kurt REMELE, *Ziviler Ungehorsam*, s. 111–112. Na to poukazuje též příručka Německé biskupské konference: „Může dojít k tomu, že církevní azyl nebude ze státních míst respektován a vyhoštění bude prosazeno policejními prostředky. Jsou známy ojedinelé případy, v nichž bylo zahájeno řízení proti zodpovědným osobám ve farnostech a řeholních společenstvích pro napomáhání k nedovolenému pobytu cizinců. Dosud byly odpovídající postupy většinou zastaveny a byly ukončeny osvobozujícím rozsudkem.“ – *Handreichung zu aktuellen Fragen des Kirchenasyls*, s. 10.

47 Walter LESCH, *Christliche Überzeugungen und die Pflicht zum Ungehorsam im Rahmen des Rechtsstaats*, s. 324; srov. rovněž Kurt REMELE, *Ziviler Ungehorsam*, s. 113–118.

48 *Handreichung zu aktuellen Fragen des Kirchenasyls*, s. 18.

49 Srov. tamtéž, s. 19. Dokument uvádí konkrétní příklady.

50 Srov. tamtéž, s. 18.

51 Markus BABO, *Flüchtlingsschutz durch „Kirchenasyl“ – Gefahr oder Chance für den Rechtsstaat?*, *AWR-Bulletin* 2001, s. 195–208, citace na s. 201.

k základním lidskoprávním požadavkům. Vyjadřuje se v něm občanská angažovanost, na níž moderní společnosti spočívají. Církevní azyl je tak zároveň výrazem toho, že křesťané, motivováni vírou a vedeni křesťanskými hodnotami, chtějí svým jednáním a občanskou odvahou přispět k lidštější a spravedlivější společnosti.

Církevní azyl jako výraz křesťanské odpovědnosti? – Sociálněetická reflexe

Abstrakt

Církevní azyl se v uplynulém roce stal po určité době významným tématem v německé veřejné debatě: Co se dnes chápe pod církevním azylem? Mají církve právo poskytovat azyl? Je církevní azyl (kontroverzním) politickým nástrojem, nebo je legitimním výrazem toho, že k povinnostem církví náleží stát na straně chudých a lidí bez práv? Článek na základě situace v Německu popisuje, co se církevním azylem rozumí, a ukazuje, jakou roli hrála a hraje tato instituce v tradici církví. Následně uvádí sociálně-etická kritéria církevního azylu coby aktu občanské neposlušnosti.

Klíčová slova: azyl, církevní azyl, uprchlická politika, občanská neposlušnost, sociální etika

Kontakt na autora

ThLic. Petr Štica, Th.D.

Westfälische Wilhelms-Universität Münster, Institut für Christliche Sozialwissenschaften
Hüfferstraße 27, D-48149 Münster
petr.stica@uni-muenster.de